

FAKULTA POLITICKÝCH VIED A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV
UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

Rastislav KAZANSKÝ – Radoslav IVANČÍK

**TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ
SKÚMANIA KONFLIKTOV**
(vysokoškolská učebnica)

2015

 ELIANUM

Univerzita Mateja Bela
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA KONFLIKTOV

Rastislav KAZANSKÝ – Radoslav IVANČÍK

Vysokoškolská učebnica

 ELIANUM

2015
Banská Bystrica

Autori:

© doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

Názov: Teoretické východiská skúmania konfliktov

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Recenzenti:

prof. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD., brig. generál v zálohe

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., plukovník v zálohe

Ing. Lubomír BULÍK, CSc., generál v zálohe

Vysokoškolská učebnica bola spracovaná v rámci riešenia projektu Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) prostredníctvom Operačného programu Výskum a vývoj (OP VaV) – „Centrum excelentnosti – vytvorenie komplexnej stratégie medzinárodného krízového riadenia v medzinárodných vzťahoch“, ITMS 26220120068 a schválená na zasadnutí Edičnej komisie FPV a MV UMB dňa 13.1.2015.

ISBN 978-80-557-0857-7

Predslov

Či už sa začítame do novinových alebo internetových stránok, zapozeralme alebo započúvame do televíznych alebo rozhlasových správ, zisťujeme, že v súčasnej dobe „zmenšovania vzdialeností“ a „skracovania času“ sme obklopení mohutným tokom všemožných, viac či menej významných i viac či menej pravdivých informácií a správ zo všetkých kútov našej planéty. Dozvedáme sa z nich nielen o najnovšom vývoji bojov medzi radikálmi z tzv. Islamského štátu a kurdskými či irackými silami, zmiernení politického napätia v Barne, protestoch v Hongkongu, výsledkoch referenda v Škótsku, ale aj počtoch ľudí, ktorí podľahli alebo sa nakazili ebolou v Sierra Leone a iných krajinách západnej Afriky, resp. o počtoch obetí a materiálnych škodách spôsobených samovražednými teroristickými útokmi v Iraku, Afganistane, Pakistane alebo v iných častiach sveta. Registrujeme tiež neprijemné správy o zhoršovaní sa ekonomických prognóz vývoja nemeckého hospodárstva, raste nezamestnanosti mladých ľudí v Európe, porušovaní primeria na Ukrajine, pokračujúcom štrajku pilotov Air France a Lufthansy či prepúšťaní zamestnancov výrobnjej fabriky v Česku, Maďarsku alebo v inej krajine. Na druhej strane pozitívne prijímame informácie o najnovších vedeckých objavoch, nových liečebných metódach, laureátoch Nobelovej ceny, podpise mierovej zmluvy medzi znepriatelenými frakciami v Kongu, úspešnej turistickej sezóne vo Vysokých Tatrách či víťazstve Slovenska nad Španielskom vo futbalovej kvalifikácii alebo záchrane veľrýb uviaznutých na pobreží Austrálie.

Uvedené príklady, náhodne vybrané z obrovského globálneho toku správ a informácií z politickej, ekonomickej, bezpečnostnej, kultúrnej, vedeckej alebo športovej sféry, potvrdzujú, že aktuálny dynamický vývoj ľudskej civilizácie so sebou prináša okrem množstva pozitívnych javov i celý rad negatív, ktoré sa v súčasných podmienkach prehlbujúcej sa globalizácie prejavujú v podobe najrôznejších bezpečnostných hrozieb. A to tak hrozieb prírodných, ako aj spoločenských. Kým v prvom prípade ide o hrozby, ktoré sú človekom len veľmi ťažko ovplyvniteľné, pretože sú dielom prírody a vyplývajú predovšetkým z prírodných zákonov, v druhom prípade ide jednoznačne o hrozby zapríčinené človekom a jeho aktivitami.

Hoci v posledných rokoch stále viac prevládajú názory, že človek sa svojou činnosťou podieľa aj na zvýšení počtu prírodných katastrof, na prehĺbovaní klimatických zmien alebo náraste ničivosti vyčíňajúcich prírodných živlov, názory na to, aký veľký je tento podiel, alebo či vôbec je nejaký, sa rôznia. V prípade spoločenských hrozieb žiadna takáto polemika neexistuje. Niet žiadnych pochybností o tom, že sám človek je zodpovedný za nárast vojenských i nevojenských bezpečnostných hrozieb.

Medzi súčasne najvýznamnejšie nevojenské hrozby možno zaradiť hlavne terorizmus vo všetkých jeho formách, šírenie zbraní hromadného ničenia, nelegálnu migráciu, organizovaný zločin, obchod s drogami a bielym mäsom, rôzne epidémie či pandémie, zlyhávajúce štáty, extrémizmus, radikalizmus, ale aj hrozby vzniku ďalších ekonomických alebo energetických kríz. Medzi (nielen) dnešné najväčšie vojenské hrozby patria, bez ohľadu na príčinu ich vzniku, najmä medzištátne alebo vnútroštátne ozbrojené konflikty.

A keďže ozbrojené konflikty nie sú žiadnou novinkou, ale predstavujú nedeliteľnú súčasť vývoja ľudstva od jeho vzniku až po súčasnosť, a tiež preto, že to bol človek, kto viedol prvú vojnu a s najväčšou pravdepodobnosťou to opäť bude človek, kto bude viesť aj vojnu poslednú, problematika konfliktov sa stala predmetom nášho záujmu a nosnou témou publikácie, ktorú práve držíte v rukách. Zároveň je to jeden z dôvodov prečo s využitím štandardných i špecifických metód v rámci interdisciplinárneho vedeckého výskumu prinášame študentom, pedagógom i ďalším záujemcom z radov odbornej i laickej verejnosti v tejto vysokoškolskej učebnici nielen systematicky usporiadaný súbor všeobecných a overených faktov o konfliktach, ale aj množstvo najnovších teoretických poznatkov a výskumom získaných informácií a údajov o tomto zložitom fenoméne.

Publikácia je obsahovo rozdelená do piatich kapitol, v ktorých sa postupne zaoberáme otázkami vývoja a formovania názorov a teórií o konfliktach, charakteristikou, vymedzením a definíciou konfliktov, ich analýzou, príčinami, klasifikáciou a typológiou, ale aj otázkami zbrojenia a odzbrojenia či vojenských výdavkov. Jednotlivé kapitoly sú zakončené súborom otázok na opakovanie, ktoré smerujú k najdôležitejším údajom a informáciám obsiahnutým v danej kapitole, a ktoré

by mali čitateľom pomôcť zhrnúť a utriediť si získané poznatky. Zároveň na konci každej kapitoly uvádzame prehľad odporúčanej literatúry, ktorým by sme chceli podnietiť prípadných záujemcov o ďalšie štúdium predmetnej problematiky.

Vzhľadom k tomu, že učebnica je zameraná na riešenie špecifického obsahu vysokoškolskej prípravy, je možné ju využívať predovšetkým na štúdium v študijných odboroch zaoberajúcich sa problematikou medzinárodných vzťahov, politológiou či politickými vedami, ale tiež v študijných odboroch zaoberajúcich sa problematikou bezpečnosti, obrany a medzinárodného krízového manažmentu. Zároveň môže byť využitá v odborných alebo kariérnych kurzoch pre príslušníkov ozbrojených síl, ozbrojených zborov alebo civilných zamestnancov verejnej správy, ktorí sa zaoberajú problematikou medzinárodných vzťahov, národnej a medzinárodnej bezpečnosti, obrany a krízového manažmentu.

Dodávame, že aj napriek snahe byť maximálne objektívni a neutrálni, sme si vedomí toho, že každý text, odborný aj neodborný, je ovplyvnený jeho autorom. A preto i keď v publikácii využívame poznatky renomovaných odborníkov a opierame sa o množstvo najnovších dostupných údajov a aktuálnych informácií, nepovažujeme naše odborné názory a hodnotenia za jediné správne, ale nechávame ich otvorené pre ďalšiu odbornú diskusiu podporenú ešte novšími a aktuálnejšími argumentmi a ešte hlbším štúdiom predmetnej problematiky. V čase prehlbujúcej sa globalizácie sú to totiž práve vzdelaní a kvalifikovaní ľudia, ktorých vedomosti, znalosti a schopnosti prijímať, analyzovať a využívať získané poznatky a informácie sú zdrojom konkurenčnej výhody a pilierom ďalšieho napredovania našej spoločnosti, a v čo dúfame najviac, aj nástrojom na zvýšenie našej bezpečnosti v spoločnosti bez konfliktov.

Autori

OBSAH

1	Historický vývoj názorov a teórií o konfliktoch	8
1.1	Názory a teórie o konfliktoch v staroveku.....	9
1.2	Názory a teórie o konfliktoch v stredoveku.....	15
1.3	Názory a teórie o konfliktoch v novoveku	19
1.4	Moderné názory a teórie o konfliktoch.....	26
1.5	Vplyv geopolitiky na názory a teórie o konfliktoch	31
1.5.1	Vplyv geografického determinizmu.....	33
1.5.2	Vplyv sociálneho darwinizmu.....	41
1.6	Názory a teórie o konfliktoch po skončení studenej vojny	44
1.6.1	Teória vzájomnej závislosti (interdependencie).....	47
1.6.2	Teória konca dejín.....	49
1.6.3	Teória konfliktu civilizácií.....	51
1.6.4	Vlnová teória konfliktov	52
1.6.5	Ďalšie názory a teórie o konfliktoch po skončení studenej vojny	54
1.7	Stručné zhrnutie prístupov ku kreovaniu názorov a teórií o konfliktoch	56
2	Vymedzenie základných pojmov.....	65
2.1	Konflikt.....	67
2.2	Vojna	69
2.3	Kríza a medzinárodná kríza	72
2.4	Krízová situácia a krízový stav.....	78
2.5	Násilie.....	81
2.6	Nátlak.....	88
3	Definovanie, analýza a dynamika konfliktov	93
3.1	Definovania konfliktov.....	93
3.2	Analýza konfliktov	101

3.3	Základné fázy konfliktov	104
3.4	Dynamika konfliktov	106
4	Klasifikácia, typológia a príčiny konfliktov	119
4.1	Klasifikácia konfliktov	119
4.1.1	Klasifikácia konfliktov podľa umiestnenia	120
4.1.2	Klasifikácia konfliktov podľa použitých prostriedkov a intenzity	122
4.1.3	Klasifikácia konfliktov podľa predmetu sporu (nezlučiteľnosti zájmov)	124
4.2	Typológia konfliktov	127
4.3	Príčiny konfliktov	131
4.3.1	Príčiny konfliktov spočívajúce v človeku	132
4.3.2	Príčiny konfliktov spočívajúce v skupinovom správaní ľudí	134
4.3.3	Príčiny konfliktov spočívajúce v štrukturálnych zákonitostiach	136
4.3.4	Príčiny politických konfliktov	137
4.3.5	Príčiny konfliktov o prírodné zdroje	141
4.3.6	Príčiny etnických konfliktov	143
4.3.7	Príčiny náboženských konfliktov	149
5	Konflikty, zbrojenie a odzbrojenie	160
5.1	Zbrojenie	162
5.2	Vojenské výdavky	172
5.3	Odzbrojenie a kontrola zbrojenia	182
	Záver	194
	Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov	198
	Zoznam použitej literatúry a zdrojov	200
	Zoznam použitých skratiek	211
	Menný register	213
	Vecný register	218

1 HISTORICKÝ VÝVOJ NÁZOROV A TEÓRIÍ O KONFLIKTOCH

Konflikt predstavuje základný pojem, ktorý sa v publikácii vyskytuje najčastejšie spomedzi všetkých ostatných používaných pojmov. Konflikty sprevádzajú existenciu človeka a ľudskej spoločnosti od jej počiatkov a stretávame sa s nimi počas celých ľudských dejín. Zjednodušene možno skonštatovať, že tak ako sa vyvíjala a menila naša spoločnosť a podmienky života ľudí, tak sa vyvíjali a menili aj konflikty. Zo širšieho uhla pohľadu možno povedať, že tak ako sa postupne v priebehu historického vývoja ľudstva vyvíjali aktivity jednotlivcov alebo skupín zamerané alebo nasmerované voči inému jednotlivcovi alebo skupine kvôli nesúladu pri uspokojovaní ich potrieb, rozdielom medzi ich záujmami alebo nezhodným tendenciám v ich vzťahoch či už z politických, majetkových, náboženských, národnostných, rasových alebo z akýchkoľvek iných dôvodov, tak sa postupne menila aj politická, ekonomická, sociálna a fyzická podstata, povaha, príčiny a dôsledky konfliktov.

Konflikty sa tak z dôvodu ich násilného charakteru, množstvu priamych a nepriamych obetí, vzrastajúcej deštruktívnej sile a obrovským ľudským, finančným, materiálnym a ekologickým škodám, stali jedným z najintenzívnejšie vnímaných problémov vtedajšieho i súčasného sveta. To bolo aj dôvodom, prečo sa problémami konfliktov (vojen), násilia a mieru už od dôb antiky zaoberali nielen mnohí slávni vojvodcovia a významní panovníci, ale aj mnohí význační myslitelia, učitelia, filozofovia, politici a vedci. Snažili sa ich opísať, vysvetliť, pochopiť, hodnotiť. Dávali si a snažili sa zodpovedať rôzne otázky týkajúce sa konfliktov, ich príčin, povahy, dôsledkov, alebo napríklad aj také, v ktorých sa zaoberali možnosťami predchádzania konfliktov či riešenia problémov po skončení konfliktu. Ako sa postupne v priebehu evolúcie ľudskej civilizácie vyvíjali ich názory na konflikty a ako sa postupne formovali rôzne názorové prúdy a teórie o príčinách konfliktov, možnostiach ich riešenia či celkového odstránenia zo života ľudskej spoločnosti prinášajú nasledujúce podkapitoly.